

УДК 316.3

Шевель Інна Петрівна

*кандидат соціологічних наук, доцент, завідувач кафедри соціології,
Київський національний університет культури і мистецтв,
Київ, Україна,
shevelinna@ukr.net*

ПОЛІТИЧНА МОДЕРНІЗАЦІЯ: СУТНІСТЬ, ТЕОРІЇ, РОЗВИТОК,
ПОРІВНЯЛЬНО-СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Стаття присвячена аналізу процесу політичної модернізації, її теорій, шляхів розвитку. Успішний розвиток політичної модернізації створює імідж країни, модернізоване суспільство. На сьогодні цей термін активно обговорюється. До вивчення поняття «модернізація» використовують різнопланові підходи. Багато дослідників вважають, що це процес розбудови сучасної держави. Враховуючи зазначену обставину, мета даної статті полягає в значущості наукового соціологічного вчення та у розвитку процесу політичної модернізації в суспільствах. У статті застосовувався метод порівняльного аналізу до підходів вивчення поняття «модернізації» і метод аналізу результатів діяльності з використанням системи показників, які характеризують роль модернізації в суспільстві і вивчення факторів та причин їх розвитку і зміни. Результатом даного дослідження є аналіз різних теорій і підходів до вивчення процесу політичної модернізації різними вченими.

Ключові слова: політична модернізація, модернізація, методи вивчення, процес, імідж держави.

Shevel Inna, Candidate of Sociology, Associate Professor, Sociology Department Head, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Political modernization: satisfaction, theory, development, comparative and sociological analyses

The article is devoted to the analysis of the political modernization process, its theories and ways of development. The successful development of political modernization creates the country image of a modernized society. For the present, this term is actively under discussion. The study of the “modernization” concept uses diverse approaches. Many researchers believe it to be a process of building up a modern state. Taken into consideration this circumstance, the purpose of this article lies in the scientific sociological teaching significance and the political modernization process development within societies. The article uses the comparative analysis method in order to approach the study the “modernization” concept as well as the activity result analysis method having addressed to the indicators system that characterize the modernization role within society, the study of its factors and the reasons for their development and changes. The result of this study is an analysis of

ПОЛІТИЧНА МОДЕРНІЗАЦІЯ: СУТНІСТЬ, ТЕОРІЇ, РОЗВИТОК, ПОРІВНЯЛЬНО-СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

various theories about and approaches to different scientists studies concerning a political modernization process.

Key words: political modernization, modernization, methods of study, process, image of the state.

Шевель Інна Петровна, кандидат соціологічних наук, доцент, завідувачий кафедрою соціології, Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

Политическая модернизация: сущность, теории, развитие, сравнительно-социологический анализ

Статья посвящена анализу процесса политической модернизации, ее теорий, путей развития. Развитие политической модернизации создает имидж страны, модернизированное общество. На сегодняшний день этот термин активно обсуждается. К изучению понятия «модернизация» используют разноплановые подходы. Многие исследователи считают, что это процесс развития современного государства. Учитывая указанное обстоятельство, цель данной статьи заключается в значимости научного социологического учения и в развитии процесса политической модернизации в обществах. В статье применялся метод сравнительного анализа к подходам изучения понятия «модернизации» и метод анализа результатов деятельности с использованием системы показателей, характеризующих роль модернизации в обществе и изучение факторов и причин их развития и изменения. Результатом данного исследования является анализ различных теорий и подходов к изучению процесса политической модернизации различными учеными.

Ключевые слова: политическая модернизация, модернизация, методы изучения, процесс, имидж государства.

Вступ. На сьогоднішній час для розвитку кожного суспільства важливо вибрати правильний напрям саме в політичній модернізації. Цей процес важливий для суспільств на перехідному етапі його розвитку. Так під час даного процесу створюються нові політичні інститути, які можуть впливати на кожного члена суспільства при прийнятті конкретних політичних рішень.

Термін «політична модернізація» широко використовується суспільствознавчих науках, означає якісні зміни в політичних системах, наближення суспільств до розвинених демократичних країн.

На думку Р. Інглгарта, який вважає, що «модернізація є, перш за все, процесом, в ході якого зростають можливості для даного суспільства в 1) економічній сфері – індустріалізація; 2) політичній – бюрократизація. У процесі модернізації суспільство може змінювати своє становище з нижчого на вище і навпаки, і це є приваблива сторона для будь-якого суспільства. Для такої зміни ключовим може стати економічний розвиток. Кожний перехід суспільства від одного типу до іншого відбувається «всеосяжним перетворенням

ПОЛІТИЧНА МОДЕРНІЗАЦІЯ: СУТНІСТЬ, ТЕОРІЇ, РОЗВИТОК, ПОРІВНЯЛЬНО-СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

у всіх сферах суспільства, на думку М. Вебера, призводячи до змін у традиціях, звичаях, цінностях, релігіях, політичному і соціальному житті» [5, с. 20].

Аналіз досліджень. Теорія модернізації розроблялася багатьма дослідниками, зокрема, з боку політичної модернізації такі вчені як Д. Аптер, С. Липсет, С. Роккан, Ш. Эйзенштадт, С. Гантінгтон, А. Г. Франк Р. Даль, Г. Алмонд, Л. Пай та ін.

Мета даної статті полягає в значущості наукового соціологічного вчення та у розвитку процесу політичної модернізації в суспільствах, з'ясування практичної значущості поняття політичної модернізації у суспільно-політичному розвитку.

Виклад основного матеріалу. Політична модернізація вважається чинником формування престижу, іміджу держави, що прослідковуються за економічними і технологічними показниками. Тобто процес модернізації проходить такі шляхи розвитку:

1. Створення інститутів, які є ключовими компонентами модернізації.
2. Зміни у правлінні.

У процесі розвитку теорії модернізації становлять декілька етапів. У 50–60-х рр. ХХ ст. модернізація відносилася до універсалізму. Усі країни розглядалися як універсальне, усі проходили однаково стадії розвитку. Національна ознака не стосувалася універсалізму і не розглядалася в той період.

Багато значення в цей етап приділялося ідеям технологічного детермінізму, розвитку прогресу в економіці і технології. Найрозвиненішою країною в політичній і економічній модернізації є США.

С. Гантінгтон вважає, що проблеми в модернізації виникають у конфлікті між населення, яке включене в політичне життя. У праці «Политический порядок в меняющемся обществе» С. Гантінгтона сказано, що головною задачею політичної модернізації пристосовуватися до соціальних змін, які відбуваються завдяки стабільності і організованості в суспільстві [3].

1. Вестернізація (1950–1960) – запозичення зразків суспільного життя у західних суспільств, де всі країни рухалися модернізаційним шляхом, але одні з них були відстаючими, а інші процвітаючими:

– використовували європейські зразки для створення демократизації в країні;

– успішне економічне підвищення;

– результат співпраці між США і Європою [4].

Дві теорії модернізації з політичного боку:

– урбаністичний – центри інновацій (С. Роккан, С. Липсет,) [8];

– районний – різний рівень ієрархії, де є розвинені центри (Т. Хаггерстранд) [7].

С. Роккан порівнянно з негативною стороною, розглядав і позитивну сторону модернізації, тобто модель регіонального розвитку «полюсів зростання» [8].

ПОЛІТИЧНА МОДЕРНІЗАЦІЯ: СУТНІСТЬ, ТЕОРІЇ, РОЗВИТОК, ПОРІВНЯЛЬНО-СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

В основі концепції було показано, що робота направлена саме на розвиток периферії, щоб без перешкод врегулювати політичний і економічний розвиток. Для того, щоб це досконало вивчити створювалися периферійні центри, де запускали виробництво, які налаштовують на розвиток. Порівняно з такою концепцією виникає тенденція дезінтеграції, яка почалося з др. пол. ХХст. Виникає процес глобалізації, який допомагає розвивати модернізацію як з економічного, так і з політичного боку.

Поєднання модернізації в 90-х рр. ХХ ст. розглядалася лише як функція модернізації, а не розвиток. Почали розроблятися теоретичні концепції, які отримали різні назви, такі як «часткова модернізація», «тупикова модернізація» та ін.

Німецький соціолог А. Г. Франк висунув ряд моделей «зміщення світових центрів», за якими [6]:

- 1) території, які за межами міста розглядалися як сектор фінансових ресурсів;
- 2) за межами міст переносили виробництво з низькою оплатою праці, цю схему використовували розвинені країни;
- 3) відбувається дисбаланс між периферіями і розвиненими центрами.

І. Валлерстайн у своїй концепції «світ – система» аналізує динаміку на перенесення географічних центрів економічного і політичного розвитку, що цей процес відбувається постійно. У цій концепції ключову складову відіграє трьохрівнева структура світу: по-перше, ядро; по-друге, напівпериферія; по-третє, периферія. І таким чином відбувається панування між країнами «ядра» над країнами «периферії» [2].

І. Валлерстайн вважає «основним недоліком» усіх концепцій модернізації те, що вони «надто історичні» [4, с. 23]. І також вважає, що процес політичної модернізації як «систематичну, стійку і потужну програму людської енергії, для контролю людиною свого соціального середовища» [2].

У постійній зміні світу відбувається його перебудова завдяки «напівпериферії», тобто обмін місцями в ієрархії, одні країни піднімаються в економічному зростанню, а інші – занепадають до стану «периферії», постійний коловорот. Здійснювався поділ на «центр» і «периферію» і також відбувалася зміна в міжнародних відносинах, де показували їх економічні успіхи, значимість сили на міжнародній арені.

Саме з розвитком модернізації в галузі економіки розширилися можливості в індустріальних технологіях, а з політичної позиції, відстоювання своїх інтересів різних сферах

Розглянемо два типимодернізації:

- 1) модернізація первина – традиційні привілеї, різні форми власності, створення громадянського суспільства, прояв інтересів;

ПОЛІТИЧНА МОДЕРНІЗАЦІЯ: СУТНІСТЬ, ТЕОРІЇ, РОЗВИТОК, ПОРІВНЯЛЬНО-СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

2) модернізація вторинна – соціокультурні контакти країн другого сорту, де є існуючі центри індустріальної культури, ця модернізація підходить до перехідного суспільства з відповідними вимогами сучасного світу [8].

Ефективна модернізація відбувається завдяки правильній роботі інститутів, грамотної правовій системи, політичних партій, ЗМІ тощо.

Політична модернізація, має свої недоліки, серед них такі:

- влада ігнорує потреби суспільства в соціально-економічних позиціях;
- популяризує свої позиції;
- не доводить правдиву інформацію стосовно процесів модернізації до населення
- ставлення до цінностей і норм суспільства проявлені недостатньою мірою.

Шляхи модернізації та відмінність між ліберальним і консервативним підходом виділяли:

- ліберальний напрям (Р. Даль, Г. Алмонд, Л. Пай) в основі політичної модернізації є залученість населення в систему демократії і становлення шляхів до рівноправності [1].

Основні ідеї модернізації складали:

- відкрита соціальна та політична система;
- економічне зростання;
- політична модернізація, участь людей і груп, які беруть участь у прийнятті політичних рішень. Ліберальний напрям поєднується з модернізацією і демократизацією політичного стану;
- відкрита соціальна і політична система включаються шляхом соціальної мобільності населення.

Головною задачею успішної модернізації є забезпечення стабільності і порядку між владою і населенням [3].

С. Гантінгтон вважає, що модернізація пов'язана не з процесом демократизації, а з величиною політичних інститутів, за які ведуть боротьбу широкі маси населення. Завдяки жорсткому авторитарному режиму може відбутися перехід до ринку і національної єдності [3]. Це також, на думку С. Гантінгтона, є багатогранний процес, який включає зміни у всіх сферах людської діяльності [4].

Стосовно України, то процес політичної модернізації відноситься до вторинної модернізації, про яке автор говорить вище, саме цей вид модернізації належить до перехідних суспільств, які прагнуть відбутися в цьому процесі. З часів проголошення незалежності нашої держави, відкрилися великі можливості саме для різних видів модернізації, які ми можемо взяти за приклад з інших країн і використати їх досвід. Саме досвід Японії як найкраще підходить в наш час, тому що в Україні стало важливим процес ідентифікації себе до України і як українця і це вдало поєднується з процесом модернізації, на такому прикладі в Японії відбулася модернізація.

ПОЛІТИЧНА МОДЕРНІЗАЦІЯ: СУТНІСТЬ, ТЕОРІЇ, РОЗВИТОК, ПОРІВНЯЛЬНО-СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Для досягнення політичної модернізації потрібно збалансувати рівновагу, стабільність в українському суспільстві, це відноситься до головної проблеми процесу модернізації. До іншої проблеми можна віднести способи переходу від одного типу суспільства до іншого, щоб не зіштовхнути традиційні і демократичні цінності з новими хвилями у процесі політичної модернізації. На цьому етапі треба уважно ставитися до політичного режиму і системи управління. До третьої проблеми сучасної України віднесемо створення іншого мислення й діалогу між представниками владних структур і населенням.

Вище показано багато підходів до вивчення процесу політичної модернізації і як знищено стереотипи про політику і модернізацію взагалі. Саме в політичній модернізації налаштовано на політичні зміни в суспільстві, саме через економічні, політичні, соціальні, управлінські, політико-правові і це видно, що політична модернізація не обмежується рамками політичної сфери суспільного життя. Саме в цих сферах постійно відбуваються зміни, яких вимагає сучасний час і політичний стан суспільства.

В українському суспільстві відбуваються великі глобальні зміни в політичному процесі, які мають перспективи розвитку.

Цей підхід вивчають науковці, які розробляють українську модель розвитку в процесі політичної модернізації.

Нині треба вдосконалити два підходи до розвитку суспільства: 1) наукову позицію; 2) політико-управлінську. Але, на жаль, українське суспільство не має власної концепції свого розвитку і універсальні моделі не зовсім підходять, тому що треба враховувати національні інтереси, цінності, пріоритети.

Україна має багато складності в процесі політичної модернізації. Насамперед ці складності виникають з боку зміцнення власної державності, суверенітету, де на сьогоднішній день ми знаходимося в стані гібридної війни і намагаємося відстояти своє місце на світовій арені.

Висновки. Сучасна концепція політичної модернізації та демократизації підлягає у всебічному аналізі сучасних суспільств, а головне тих, що знаходяться в процесі переходу. Це стосується процесу модернізації, який поєднується з інноваціями.

Політичні реформи в державі не можуть мати місце без економічних змін, без них не може будуватися модернізація.

Проходячи історико-аналітичну хронологію розвитку політичної модернізації можемо ствердити, що Україна має всі можливості стати економічно незалежною з демократичним устроєм.

Список використаних джерел:

1. Алмонд Г. Гражданская культура и стабильность демократии / Г. Алмонд, С. Верба // Политические исследования. – 1992. – № 4. – С. 122–134.

**ПОЛІТИЧНА МОДЕРНІЗАЦІЯ: СУТНІСТЬ, ТЕОРІЇ, РОЗВИТОК,
ПОРІВНЯЛЬНО-СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ**

2. Валлерстайн И. Модернизация, мир ее праху / И. Валлерстайн // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2008. – № 2. – С. 21–25.
3. Гантингтон С. Политический порядок в меняющемся обществе / С. Гантингтон. – Москва : Прогресс-Традиция, 2004. – 480 с.
4. Гантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Гантингтон. – Москва : АСТ, 2003. – 605 с.
5. Инглхарт Р. Постмодерн: меняющиеся ценности и изменяющиеся общества / Р. Инглхарт // Полис. – 1997. – № 4. – С. 6–32.
6. Франк А. Г. Смещение мировых центров с Востока на запад / А. Г. Франк // Латинская Америка. – 1993. – № 2. – С. 3–12.
7. Hägerstrand T. A look at the political geography of environmental management / T. Hägerstrand // Sustainable landscapes and lifeways: scale and appropriateness / A. Buttner. – Sterling VA : Cork University Press, 2001. – P. 35–58.
8. Lipset S. Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments [Electronic resource] / S. Lipset, S. Rokkan. – 2015. – Mode of access: <http://janda.org/c24/Readings/Lipset&Rokkan/Lipset&Rokkan.htm>. – Last access 13.02.2018. – Title from the screen.

References:

1. Almond, G., Verba, S. (1992). Civil culture and stability of democracy. *Politieskie issledovaniia [Political studies]*, no. 4, pp. 122–134.
2. Wallerstein, I. (2008) Modernization, peace be upon. *Sotciologija: teoriia, metody, marketing [Sociology: theory, methods, marketing]*, no. 2, pp. 21–25.
3. Huntington, S. (2004) *Political Order in Changing Societies*. Moscow : Progress-Traditciia.
4. Huntington, S. (2003). *The Clash of Civilizations*. Moscow : AST Publishing House.
5. Inghardt, P. (1997). Post-modernism: changing values and changing societies. *Polis*, no. 4, pp. 6–32.
6. Frank, A.G. (1993). Displacement of world centers from East to West. *Latin America*, no. 2, pp. 3–12.
7. Hägerstrand, T. (2001). A look at the political geography of environmental management. V: A. Buttner. *Sustainable landscapes and lifeways: scale and appropriateness*. Sterling, VA: Cork University Press, pp. 35–58.
8. Lipset, S.M., Rokkan, S. (2015). *Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments*. [online] Available at : <http://janda.org/c24/Readings/Lipset&Rokkan/Lipset&Rokkan.htm>. [Accessed 13 February 2018]. Title from the screen.